

SPIRITUL CREȘTIN ÎNTRE RĂZBOIUL VĂZUT ȘI NEVĂZUT

Pr. Prof. univ. dr. habil. Mihai HIMCINSCHI

*Facultatea de Teologie Ortodoxă
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia
himmihai@yahoo.com*

ABSTRACT: *The Christian spirit between the seen and unseen war.*

Christianity has conquered, and continues to conquer, the world and the souls of people through a message as clear as possible: it is par excellence the faith of love, forgiveness and peace par excellence.

Following the model of Christ, the Church is obliged, from a doctrinal and missionary point of view, to continue this testimony in the context of societies that deviate from this pacifist trajectory, in Christ and with Christ, and to be a palpable example of a pure and holy life, a perfect model for all conflict situations throughout the world.

Christian doctrine excludes war, crimes and violence, but humbly warns that at their origin lies the disorientation of human nature enslaved by corruption, sins and death, and proposes the priority resolution of man's internal spiritual tension through victory over the unseen, or spiritual, war, the loss and kneeling before it being the cause and inspiration of visible wars and conflicts throughout the world.

Keywords: *war, Church, faith, Christianity, peace, asceticism, mysticism, forgiveness.*

Preliminarii

Biserica Ortodoxă, din punct de vedere dogmatic, nu are o doctrină a războiului sau o teologie extinsă despre această temă, nici nu a promovat vreodată ideea vreunui război sfânt, însă a susținut în istorie că apărarea neamului și a credinței trebuie ocrotite cu orice preț, chiar cu prețul vieții. Acest lucru se poate observa cu ușurință în toate tratatele de istorie a țării ortodoxe.

Noul context geopolitic european, și nu numai, este o provocare doctrinară, cât și misionară privind tematica conflictuală, mai cu seamă a războiului, iar liderii politici adresează întrebări și așteaptă răspunsuri pertinente din partea Bisericii, *vis-à-vis* de situațiile dramatice în care vieți de oameni nevinovați sunt eradicate în situații greu de înțeles. Războiul aduce doar nenorociri, pustiește viața cotidiană, seceră viețile și însângerează sufletele generațiilor de oameni.

Vocația misionară a tuturor creștinilor trebuie să fie mai vie și implicată ca oricând. Ca teologi și slujitori ai sfintelor altare, suntem conștienți că există riscul instituționalizării credinței creștine, lipsită în acest caz de substratul revelațional, tradițional și ascetico-mistic, în urma căruia credința se poate ușor travesti în ideologie, experiența mântuitoare în fapt psihologic, mântuirea în merit individual, Sfânta Liturghie riscă să devină un simplu rit sacru, arta sacră să rămână doar la nivel de sentiment artistic impresionist, Biserica – comunitatea și comuniunea tuturor creștinilor adunați *în* și *cu* Hristos – o simplă parohie/instituție, Sfânta Tradiție să fie de-a dreptul idolatrizată și desprinsă din contextul revelat, și, nu în ultimul rând, senzualitatea să devină ceva asemănător demonicului¹.

1. Lupta Bisericii este una duhovnicească

Imediat după anii '90, când democrația a luat locul regimului totalitar la noi în țară, timp în care reformele se așteptau greu implementat, din cauza unei dorințe rapide de a se rezolva lucrurile, chiar și prin violență, și nu au fost puține personalitățile politice care instigau masele populare la implicarea imediată și forțată a noii ordini sociale, într-un dialog de *șapte dimineți*² cu Sfântul Părinte Mărturisitor Dumitru Stăniloae, Sorin Dumitrescu a indus, oarecum, această idee așteptând un răspuns pertinent, dogmatic și, de ce nu, duhovnicesc, din partea marelui teolog român al secolului XX: „(S.D.: *N-ar fi necesară totuși, o implicare mai profundă a Bisericii în istorie? Aduceți-vă aminte că în timpul Eteriei, călugării au coborât din Sfântul munte, cu isihasm cu tot, și s-au dus să lupte. Athosul s-a golit pentru o vreme...*) (Pr. D.

1 Basilio Petrà, *La fede contemplativa e il successo della „Filocalia” in Occidente di Christos Yannaras. Premessa del traduttore*, https://www.academia.edu/73672096/Christos_Yannaras.

2 Sorin Dumitrescu, *7 dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu*, Editura Anastasia, București (fără an), pp. 71-72.

S.: *Nu e timpul să luptăm cu armele așa cum au luptat grecii atunci; acum se impune să luptăm spiritual, cu armele teologiei, să aducem lumea la credință. Numai credința în Hristos ne poate reunifica și ne-ar putea reda puterea pe care am avut-o. Altfel, să știți, ne prăpădim ca neam. Panta aceasta a necredinței pe care mergem duce la prăpastia desființării... Mă tem că nu exagerez!*

Biserica nu condamnă, ci iartă, nu susține lupta văzută și sensibilă, ci avertizează societatea permanent de pericolul războiului cel nevăzut care în gândirea paulină are drept adversari doar pe îngerii căzuți: *Îmbrăcați-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului. Căci lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, împotriva stăpânilor, împotriva stăpânilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduh (Efes. 6, 11-12).*

Lupta Bisericii este una spirituală, nu deține arme politice sau de foc, poartă cu strictetețe doar lupta ei duhovnicească care poate conduce până la martiriu, propriu-zis nu există nici o teologie a politicii, ci doar simplu **teologie** care nu poate fi decât mistică, sau nu există ca teologie. Este adevărat că mistica implică ascetica alături de care precizează trei etape spirituale prin care trece credinciosul pentru a se desăvârși: purificare, iluminare și desăvârșire.

Ascetica, ca anticameră a teologiei mistice, și *asceza* în sine, ca parte a efortului personal în acest demers, constituie, teoretic și practic, debutul acestui război nevăzut, având conținut practic al luptei duhovnicești. Este la fel de adevărat că la începutul secolului XX teologul, dogmatistul și marele ierarh Irineu Mihălcescu, finaliza lucrarea intitulată *Teologia luptătoare*³, dar care insista mai mult pe latura *apologetică* și *polemică* în care Biserica își desfășoară lucrarea misionar-pastorală. Prima latură viza atitudinea de *respingere* a atacurilor doctrinare ce se ridicau împotriva credinței, iar a doua viza atitudinea de *răspuns* la aceste atacuri, iar „amândouă pot fi numite cu un singur termen: *Teologie luptătoare*”⁴.

Spiritualitatea răsăriteană a văzut în starea de tensiune și răzvrătire a firii umane consecințele păcatului strămoșesc, dar și a păcatelor personale,

---

3 Cartea cuprinde capitole despre originea și ființa religiei, raportul teologiei cu știința, cu arta, cu filosofia; tratează rolul rațiunii în argumentarea logică a credinței, probleme de antropologie raportate la religiile necreștine, sau în context interconfesional (n. a.).

4 Irineu Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, Ediția II-a, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994, p. 5.

prin care personalități de-a dreptul malefice le-au pus în lucrare generând conflicte și războaie la nivel mondial.

Rezolvarea acestora nu presupune o intervenție a Bisericii *post factum*, deși nu este de neglijat nici aceasta, ci aspectul interior al ființei umane prin educarea credinței creștine a tuturor generațiilor ce are ca scop hristocentrismul, viața în Hristos, ca *modus vivendi*. Credința este un factor important și de echilibru în viața cotidiană, dar este și un factor educabil în spiritul pacifist al Evangheliei lui Hristos, cu toate primejdiile inevitabile cauzate de Cel Rău.

2. Tematica războiului nevăzut

În acest sens, tâlcuind pericopa mateiană a omului rău prin care vin toate smintelile, Sfântul Ioan Gură de Aur atenționa misionarii secolului IV că nu vor fi scutiți frământările și tensiunile vremii, și potrivit cuvintelor Mântuitorului sau a Sfinților Apostoli, „au să se ridice împotriva lor **războaie dinafară și dinăuntru**. Așa cum a arătat Pavel, spunând: *Din afară lupte, dinăuntru temeri* (II Cor. 7, 5); și: *În primejdii între frații mincinoși* (II Cor. 11, 26); și celor din Milet grăindu-le, le-a spus: *Și se vor ridica unii dintre voi grăind lucruri sucite* (Fapt. 20, 30). Apoi Însuși Hristos spunea: *Vrăjmașii omului sunt casnicii lui* (Mat. 10, 36)⁵.

Inevitabile războaiele *pe dinafară și pe dinăuntru* au fost mereu în preocupările comunităților creștine ale primelor secole, fapt pentru care s-a încercat, din punct de vedere spiritual, trasarea unui numitor comun între ostașul de pe front și creștinul ca soldat al lui Hristos, o strategie duhovnicească care, în virtutea adevărului și a păcii comune, poate conduce prin virtutea curajului – nu prin lașitate individuală – până la martiraj. „Ostașul care în război și pe câmpul de bătălie se gândește să se salveze prin fugă numai pe el, pierde și pe alții împreună cu el; cel viteaz însă, care folosește armele sale pentru apărarea celorlalți, se salvează și pe împreună cu ceilalți. Și noi avem de dus un război, și un război mai crâncen decât toate războaiele; de aceea trebuie să ne luptăm și să ne batem, așa ne-a poruncit Împăratul nostru; să fim gata să înfruntăm junghierile, rănille, uciderile; să nu avem

---

5 Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Matei, Omilia LIX*, trad. Dumitru Fecioru, colecția Părinți și Scriitori Bisericești (în continuare, PSB), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (în continuare EIBMBOR), București 1994, p. 683.

decât un singur gând: mântuirea tuturor; să încurajăm pe cei ce s-au oprit, să ridicăm pe cei căzuți”⁶.

Cu libertate de decizie, omul poate alege *cale vieții sau calea morții*⁷, calea păcii sau a războiului, iubirea comunală sau ura față de aproapele, ură ce poate conduce prinucidere până la genocid. Gândirea patristică a explorat conceptul de libertate a voinței, îndreptată spre bine sau spre rău, dar a insistat și asupra faptului că stăpânirea de sine este expresia libertății de voință nerobită de faptele contrare duhului creștin. Contradicțiile interumane pot fi depășite prin echilibrul duhovnicesc dintre dorință și rațiune. O libertate care nu se supune la nimic poate genera conflicte interminabile. Chip al lui Dumnezeu (Fac. 1, 26) omul, prin libertatea dăruită ontologic, exprimă permanent capacitatea de mișcare liberă, dar aceasta, din punct de vedere creștin, se conjugă cu stăpânirea de sine trecută permanent prin filtrul rațiunii. Libertatea este un dar al Creatorului care ne poate imprima o mișcare centrifugă sau centripetă în funcție de rațiunea luminată de credință, sau întunecată de păcat și răutate, ce se poate așeza pe o poziție contrară lui Dumnezeu și semenilor. Dacă rațiunea luminată de credință se îndreaptă spre Dumnezeu își dobândește adevăratul sens empiric, iar în sens contrar o sub-existență de-a dreptul animalică și malefică care ucide, condamnă și robește. O voință creștină se străduiește mereu să caute binele personal și comunitar, iar prin acest efort își întărește propria-i libertate și ființa se întărește prin stăruința libertății în bine, căci *eticul întărește onticul*, iar actul moral creștin, în acest caz, poate fi definit ca fiind *săgeata voinței noastre în arcul voinței lui Dumnezeu*.

Educația moral creștină, în sensul păcii și a iubirii, rămâne preocuparea Bisericii bimilenare și prezentă în tratatele teologice și scrierile duhovnicești.

3. Sfântul Nicodim Aghioritul și tema războiului nevăzut

La sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, o personalitate moral creștină, ascetică și mistică în același timp, prin viața și scrierile sale, a fost Sfântul Nicodim Aghioritul (1749-1809 care în tratatul intitulat *Hris-toitia*, sau *Bunul moral al creștinilor*, prin treisprezece cuvântări folositoare

6 *Ibidem*, p. 692.

7 *Învățătura celor Doisprezece Apostoli*, trad. Dumitru Fecioru, PSB, EIBMBOR, București 1979, p. 25.

de suflet căuta salvarea comunităților creștine de sub teroarea turcocației și împăcarea cu Dumnezeu. Tratatul se dorea a fi scris spre îndreptarea *relelor din lume* și prin *obiceiurile bune* să aducă mântuirea și pacea tuturor, „iar prin astfel de obiceiuri bune și pe voi înșivă vă veți mântui și păgânilor și necredincioșilor, cari le văd, le veți da prilej a se minuna de obiceiurile cele bune petrecerii voastre dinafară și de dogmele credinței voastre cele dinlăuntru”⁸.

Conform cercetărilor recente, examinând prefața *Hristoitiei*, adevărat manual de morală creștină prin care autorul îndeamnă creștinii la o viață de pace în Hristos și în Biserică, se poate observa că a fost adresată un preot pe nume George din „Nem Cheère” [=Nevshehir/Cappadocia] (1760 – 1816)⁶¹, prezentat ca traducător în karamanlită al operei Sfântului Simeon Noul Teolog. Preotul în cauză a vizitat Muntele Athos, unde l-a întâlnit pe Sfântul Nicodim. În timpul șederii acestuia din urmă la Geron Sylvester, a acceptat cererea preotului de a-i oferi *material și argumente* în scopuri pastorale⁹.

Prin Sfântul Nicodim Aghioritul, cât și prin mișcarea *colivarilor*¹⁰ din Sfântul Munte Athos (sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX), paradigma renescentistă a omului iluminat doar de rațiune care putea fi și călugăr și cavaler în același timp, putea să ducă și războaie și să ucidă în numele lui Hristos, devenea una de esență filocalică și niptică în care războiul se ducea în interiorul firii umane împotriva stricăciunii firii, a păcatului și a morții veșnice. Lupta de înnoire a firii și mentalității creștine prin asceză, prin reîntoarcerea la o tradiție patristică originală, dincolo de

---

8 Sfântul Nicodim Aghioritul, *Hristoitia*, trad. monahii Iona și Antonie de la Sfântul Munte Athos, București 1937, p. 16.

9 Georgia Christodoulou, *L'intellectualité orthodoxe turcophone et son rôle précurseur à la Renaissance de la Philocalie au XVIIIe siècle*, Konstantinove listy 10 / 1 (2017), p. 129.

10 Grupare tradiționalistă anacronică a unor monahi din Sfântul Munte Athos care la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX s-au situat în opoziție cu mișcarea iluministă din Grecia aflată sub stăpânirea Imperiului Otoman, iluminiști laici și clerici care doreau emanciparea poporului prin școală și cultură, dar și față de ierarhia bisericească, ierarhie care și-a adaptat prescripțiile tipiconale, a prescurtat slujbele, a limitat priveghele de noapte, a relaxat postul etc (n. a.). Pe larg, Ioan I. Ică jr., *O dezbatere crucială despre tradiția ortodoxă în Imperiul Otoman (1750-1821), în istorie și actualitate*, în vol. *Atanasie din Paros și Nicodim Aghioritul. Apologii și Mărturisiri de credință. Tradiția ortodoxă și sensurile ei în controversa „colivelor”*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 2012, pp. 32-33.

conflictele balcanice antiotomane și antiimperialiste, avea să înceapă la mijlocul secolului XVIII (1754-1755) și avea să dureze peste o jumătate de secol pe fondul unei crize culturale și religioase în Balcani. Era o altfel de luptă, un altfel de război, unul de rezistență față de tendințele unei culturi iluministe de tip umanist, conjugat cu tendința de asimilare și delimitare a identității creștin-ortodoxe grecești față de influențele spiritului occidental, colonial și imperialist bazat pe forță, conflicte și războaie.

Aghioritul vedea în războaiele vremii, o cauză externă firii umane, „păcatul și răul, (care) nu sunt firești, ci afară de fire, și de toate legile firii îi fac război și-l izgonesc, fiindcă el nu întărește, ci strică și pierde firea și toate lucrurile firești. Păcatul și răul, nu se află scris în vreo lege a lui Dumnezeu... iar dacă noi am avea viață sfântă, precum și credința ne este sfântă, într-adevăr am fi tras și pe păgâni la credința noastră creștinească”¹¹.

Născut în anul 1749 în Naxos, Sfântul Nicodim Aghioritul a fost nevoit să-și întrerupă școala din Smyrna datorită genocidului din anul 1770 când o numeroasă populație de origine grecească a fost ucisă de către turcii otomani ca urmare a războiului ruso-turc, rușii cucerind mai multe insule din arhipelagul grecesc, iar grecii au văzut în acesta o oportunitate de eliberare de sub jugul păgân. Grecii ortodocși, recunoscuți de către Imperiul otoman drept *rumi* (de la vechi *romei*, urmași ai vechiului Imperiu Roman creștin ortodox) aveau centru spiritual la Constantinopol, în cartierul Fanar, conduși de patriarhul ecumenic, din punct de vedere bisericesc, dar din punctul de vedere al identității naționale și afirmării acesteia de sub jugul otoman, tensiunile arhipelagului erau într-o dinamică continuă. „Planurile revoluționare și harta lui Rigas din 1797 arată că revoluția de eliberare a romeilor din Imperiul Otoman cu ajutorul lui Napoleon urma să ducă la apariția unei republici democratice care să grupeze într-o federație pe toți ortodocșii din Balcani și levant într-un fel de nou imperiu bizantin democrat”¹².

Născut și crescut într-o astfel de situație tensionată de conflicte interne și războaie, de răutate și crime, tânărul Nicola se retrage în Muntele Athos călugărit fiind sub numele de Nicodim la mănăstirea Dionysiu unde

---

11 Sfântul Nicodim Aghioritul, *Hristoitia*, p. 32.

12 Ioan I. Ică jr., *O dezbatere crucială despre tradiția ortodoxă în Imperiul Otoman (1750-1821), în istorie și actualitate*, în vol. *Atanasie din Paros și Nicodim Aghioritul. Apologii și Mărturisiri de credință. Tradiția ortodoxă și sensurile ei în controversa „colivelor”*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 2012, p. 48.

se remarcă prin smerenie și imensa preocupare față de viața în Hristos, singura cale de pace interioară și de rugăciune pentru pacea și liniștea întregii lumi. În acest sens, preocuparea sa duhovnicească se îndreaptă spre cauza primă a conflictelor externe anume, *războiul nevăzut*: „viața aceasta și războiul cel nevăzut și neîncetat se află în petrecerea creștinilor, care este dintre toate războaiele cel mai amar, precum zice pe deoparte Apostolul Pavel: *Căci lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, împotriva stăpânilor, împotriva stăpânilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduh* (Efes. 6, 12); iar pe de alta, dumnezeiescul Hrisostom zice: Viața este o luptă și decât toate războaiele mai amară, și oaste așezată și strădanie și luptă (Omilia 59 la Matei). Așa și orice creștin, văzând pe ceilalți frați ai lui, că se luptă și se rănesc în *războiul cel nevăzut al diavolului* și nu va sta să lupte dimpreună cu ei împotriva vrăjmașului cel de obște, ci va căuta numai mântuirea sa, cu adevărat își va pierde mântuirea; iar de va sta și va lupta împreună și pe fratele său îl va scăpa”.¹³ În încheierea tratatului de bună morală creștină, Sfântul Nicodim reamintește destinatarilor cititori cele zece porunci între care a șasea este *să nu ucizi*¹⁴.

Prin preocupările sale cărturărești¹⁵, Sfântul Nicodim insista pe faptul că spiritualitatea răsăriteană, adevărul și puterea ei hristomorfizantă poate discerne, evidenția și susține valorile dreptății, libertății și demnității umane fiind dovada palpabilă și misionar-mărturisitoare pentru întregul neam omenesc perindat prin istorie ca expresie a providenței divine și a stării mereu jertfitoare a Capului Bisericii care este Hristos, Dumnezeu-Omul și Omul-Dumnezeu, iar mediul liturgic este singurul cadru purgativ al firii umane răzvrătite și deusolate de efervescența răului și a răutății interumane, doar aici puterile creatoare ale sufletului uman pot fi restaurate și îndumnezeite în duhul păcii și al comuniunii depline pentru că aici este proclamată solemn voia lui Dumnezeu. „Alt lucru mai fericit și mai pașnic nu este nici în cer, nici pe pământ decât să faci cineva voia lui Dumnezeu... tot cel ce nu vrea să faci voia lui Dumnezeu e în general mândru, iar pri-

13 Sfântul Nicodim Aghioritul, *Hristoitia*, Cuvântul XI, p. 414.

14 *Ibidem*, p. 568.

15 Pe larg, Ioan I. Ică jr., *Un surprinzător diptic mariologic nicomidian – geneza, redescoperirea și semnificațiile unei suite de mistagogii*, în vol. *Sfântul Nicodim Aghioritul, Maica Domnului și Intrările ei în Templu în tâlcuiri mistagogice. Cuvinte și poeme*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 2022, pp. 9-13.

cina fărădelegii este mândria și, iarăși, pricina mândriei este fărădelegea... mândria este începutul și sfârșitul oricărei răutăți. Voia lui Dumnezeu e să ne eliberăm de cele rele și să facem cele bune, precum spune același proroc: *Abate-te de la rău și fă binele!* (Ps. 33, 13). Iar cele bune sunt cele de care dau mărturie Sfânta Scriptură și Sfinții Bisericii în parte, iar nu câte le spune fără minte fiecare, lucruri care de multe ori sunt vătămătoare și duc pe om la pierzare”¹⁶.

Spiritualitatea pacifistă nicodimiană, puternic ancorată în trăirea ascetico-mistică a părinților athoniți, era rodul unei tradiții patristice și filocalice care vedea rezolvarea conflictelor umane prin biruința în lupta războiului *nevăzut* la nivel personal. Mântuirea, ca sfințire și îndumnezeirea a firii umane și prin ea a întregii creații, implica biruința asupra păcatului, în primul rând, și a morții spirituale și fizice, prin dobândirea vieții veșnice. La pacea lumii, la pacea lăuntrică nu se poate ajunge fără efort. Ea este un dar a lui Dumnezeu care trebuie păstrat în stare de jertfelnicie. Bun cunosător a literaturii patristice, din care citează abundant, Sfântul Nicodim nu disociază pacea, ca dar divin, de pacea duhovnicească, ca rezultat al eforturilor personale. Inspirat de scrierile despre pace ale Sfântului Grigorie Teologul¹⁷, aghioritul constată necesitatea perspectivei inverse de rezolvare a problemelor conflictuale: câștigarea *războiului nevăzut*, apoi trecerea la dobândirea păcii lumești prin înfrânare urii și a răutății cu ajutorul Fiului lui Dumnezeu Întrupat, „prin Acesta țin în frâu pornirea mâniei, prin Acesta potolesc măcinarea pizmei, prin Acesta alin întristarea, lațul inimii, prin Acesta înfrânez plăcerea deșăntată, prin Acesta pun măsură urii, dar nu și iubirii căci una trebuie să aibă măsură, iar cealaltă să nu cunoască nici un hotar”¹⁸. Toate neamurile pământului își doresc libertate, pace și liniște. Atât războiul văzut, cât și cel nevăzut, pornește avalanșa de nenorociri și suferințe. Din punct de vedere dogmatic, un păcat săvârșit împotriva firii umane, alterează întreaga fire, așadar coresponsabilitatea umană, de conținut evanghelic, ne cere implicarea efectivă în soluționarea, pe cât este ome-

16 Sfântul Nicodim Aghioritul, *Carte foarte folositoare de suflet despre Împărtășirea continuă cu preacuratele lui Hristos Taine*, în vol. *Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controverse. Mărturiile Tradiției*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu 2006, p. 196.

17 Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvinte de pace*, trad. Călin Popescu, Editura Sophia, București 2025, 119 pagini.

18 Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvinte de pace. Cuvântul 6*, trad. Călin Popescu, Editura Sophia, București 2025, p. 24.

nește posibil, a problemelor și stărilor conflictuale din întreaga lume conștiinți de alterarea și coruptibilitatea ontologică a întregului neam omenesc.

Trăitor al spiritualității răsăritene autentice, Sfântul Nicodim Aghioritul, considera că vigilența creștinului trebuie să cuprindă ambele sensuri ale războiului, cu accent sporit pe dimensiunea lui nevăzută, sau duhovnicească, pe care el o vede cauza celui dintâi. Chiar în *Predoslovia cărți prea folositoare de suflet, Războiul nevăzut*¹⁹, afirma că cititorul nu este inițiat în lupta sensibilă și văzută, ci este vorba de dimensiunea duhovnicească, ascetică și mistică, prin care trece sufletul pe calea mântuirii, inamicii fiind de ordin nevăzut însumând toate încercările, ispitele și nenorocirile vieții. Comandantul suprem al acestui război este însuși Mântuitorul care se luptă alături de noi și pentru noi.

După modelul paulin (Efes. 6, 11), aghioritul consideră pe creștini adevărați ostași echipați cu armele duhovnicești al acestui *Război nevăzut*: „și care-i armamentul acestui războiul nevăzut? Ascultați: *adăpostul* și *apărarea* luptătorilor este completa neîncredere în sine; *scutul* este încrederea și ferma nădejde în Dumnezeu; *povățuitorul* lor este meditarea suferințelor Domnului; *învingătoarea* lor este abținerea de la pasiunile trupești; *încălțăminte* lor, umilința și cunoașterea propriei lor neputințe; *pavăza* lor, lupta în ispite; *sabia* ce o țin în mâna lor este sfânta rugăciune atât mentală cât și orală precum și ceea ce vine prin meditare; *sulița* ce o au în cealaltă mână este neînvoirea cu patimile care luptă împotriva lor, ci respingerea lor cu indignare; *porțiile* și hrana cu care se întăresc împotriva inamicilor sunt continua participare la dumnezeiasca împărtășire, atât împărtășirea sacramentală la altar cât și comuniunea spirituală; iar *oceanul* cu care să poată vedea pe inamic din depărtare este continua formare a minții a recunoaște faptele în chip just și deprinderea continuă a voinței de a dori să fie bineplăcut lui Dumnezeu; precum și pacea și liniștea deplină a inimii”²⁰.

Sosit, pentru prima dată, în Sfântul Munte Athos și repede călugărit cu numele de Nicodim, tânărul Nicola a devenit repede cunoscut de obștea monahală antrenată neconținut în acest război duhovnicesc, fiind un exemplu de smerenie și de viață ascetică. În primul tratat de teologie ortodoxă românească, despre asceza și mistica creștină, din care lipsește fundamen-

19 <https://ia801603.us.archive.org/14/items/SfantulNicodimAghioritul-Razboiul-Nevazut/sfc3a2ntul-nicodim-aghioritul-razboiul-nevazut.pdf>, accesat la 15.10.2025, ora 12.

20 *Ibidem*, p. 1-2.

tul treimic al acesteia dar reiterat în ediția Editurii Deisis din 1993, cât și în edițiile următoare, Sfântul Părinte Dumitru Stăniloae avea să insiste asupra termenului de asceză ca război nevăzut al monahilor și credincioșilor creștini: „Pentru o determinare mai precisă a ascezei sau a complexului de reguli ale eforturilor ascetice, trebuie să pornim tot de la înțelesul etimologic al cuvântului *asceză*. El derivă de la grecescul $\alpha\sigma\kappa\epsilon\omega$ = mă exercit. Atât verbul $\alpha\sigma\kappa\epsilon\iota\nu$, cât și $\alpha\sigma\kappa\eta\sigma\iota\varsigma$: asceză, sau exercițiu și $\alpha\sigma\kappa\eta\tau\iota\varsigma$ =ascet, se referă în elina clasică la diferite feluri de exerciții, care se împart în trei categorii: fizice, morale și religioase. În sens fizic, asceză înseamnă *exercițiul forțelor trupești*. La greci atleții și soldații trebuiau să facă neconținut *asceză* pentru a deveni apți de luptă. În sens moral, asceza era strădania metodică de a elibera sufletul de patimi rele și de a-i sădi deprinderi virtuozose. Philon din Alexandria adaugă sensului moral și unul religios, întrucât pentru el, asceza este exercițiul metodic care perfecționează sufletul și-l pregătește pentru contemplarea lui Dumnezeu. Perfecționarea creștină însă cere și ea un șir de străduințe până la dobândirea ei. Apostolul Pavel compară aceste străduințe cu exercițiile trupești la care se supuneau atleții pentru a deveni biruitori în lupte. Fără a folosi termenul, Sfântul Pavel a folosit icoana vechilor exerciții trupești pentru a caracteriza nevoințele creștinului în vederea dobândirii *desăvârșirii*”²¹ (I Cor. 9, 26-27; I Tim. 6, 12; II Tim. 4, 7).

4. Spiritualitatea filocalică ca suport în lupta duhovnicească

Teologia în sine este mistică, sau nu este teologie. Mistica reprezintă punctul culminant al unirii omului cu Dumnezeu Preasfânta Treime, dar această unire nu este doar intervenția ca dar al lui Dumnezeu venit de sus în viața noastră, ci presupune și efortul, sau lupta, omului prin toate etapele de purificare și apoi iluminare. Aici este vrednic de pomenit Sfântul Părinte Mărturisitor Dumitru Stăniloae care prin cele douăsprezece volume al Filocaliei, primul tradus din limba greacă chiar la sfârșitul celui de al doilea război mondial²², reitera duhul ascetic și filocalic al Sfântului Nico-

21 Dumitru Stăniloae, *Asceza creștină și raportul ei cu mistica*, în vol. *Ascetica și mistica creștină sau teologia vieții spirituale*, Casa Cărții de Știință, București 1993, p. 11

22 *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăța, lumina și desăvârși*, vol. 1, trad. din grecește Prot. starv. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică Andreiană, Sibiu 1947, Institutul de Arte Grafice Dacia Traiana, 401 pagini.

dim Aghioritul care tipărea la Veneția prima variantă a Filocaliei în anul 1782 oferind o literatură ascetico-mistică folositoare celor care se înrolează benevol la războiul *cel nevăzut* și cunosc limba greacă (reeditată în Atena la anul 1893), iar pentru slavofili traducerea slavonă a văzut lumina tiparului prin grija altui sfânt cu reverberație în ținuturile românești, Sfântul Paisie Velicikovski (1722-1794) de la mănăstirea Dragomirna format și el în duhul athonit al războiului *nevăzut* încă de la vârsta de 24 de ani și călugărit de un *luptător pentru Hristos* de origine moldavă, Sfântul Vasile din Poiana Mărului (1692-1767) Mult și-ar fi dorit Sfântul Nicodim Aghioritul întâlnirea cu duhul ascetic paisian²³ pe tărâm românesc în anul 1776, dar nu a reușit.

Neopatristica filocalică a secolului XIX a războiului *nevăzut* cuce-rea pas cu pas întreaga Europă²⁴ prin interesul deosebit față de asceza și mistica răsăriteană, a dogmei răsăritene ca mod de viață eclesial și personal, al hristocentrismului și pnevmatocentrismului unei spiritualități bimilenare, model de viață și conviețuire între oameni și popoare. Aș pomeni aici renașterea filocalică, după cum urmează: a diasporei ruse în Europa occidentală și relocalată aici din cauza Revoluției bolșevice din 1917; la începutul secolului XX în Grecia prin inițiativa părintelui George Florovsky, Christos Yannaras și Ioannis Romanidis; în România prin strădania Sfântului Părinte Mărturisitor Dumitru Stăniloae, iar în Serbia prin Sfântul Iustin Popovici.

---

23 „Cu excepția tentativei eșuate din 1776 de a călători în Moldova la starețul Paisie de la Dragomirna, și a unui an în care s-a retras împreună cu părintele său duhovnicesc în insula Skyropula, Nicodim nu va părăsi Athosul până la moartea sa în 1809”, Ioan I. Ică jr., *O dezbateră crucială despre tradiția ortodoxă în Imperiul Otoman (1750-1821), în istorie și actualitate*, în vol. *Atanasie din Paros și Nicodim Aghioritul. Apologii și Mărturisiri de credință. Tradiția ortodoxă și sensurile ei în controversa „colivelor”*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 2012, p. 76.

24 Ediția a treia a *Filocaliei* în Grecia se tipărește în anul 1957 (doar în 5 volume); în România cele 12 volume traduse de Părinte Dumitru Stăniloae (1947-1991); în anul 1951, Editura *Faber and Faber* publica în Anglia o antologie filocalică în două volume prin osteneala traducătorilor E Kadloubovsky și G. E. H. Palmer; în 1953 apare ediția franceză a *Filocaliei*, o mică antologie, prin grija profesorului Jean Gouillard sub titlul *Mica Filocalia a rugăciunii inimii*, iar în 1979 în cinci volume ediția abației de Bellefontaine, completată apoi în 1986 prin grija poetului ortodox francez Jacques Touraille și a părintelui Boris Bobrinskoy, reeditată în 1995 la editura Desclée de Brouwer. Edițiile de limbă italiană, spaniolă și portugheză, bine îngrijite, apar în 1998, 1987 și 1984 (n. a.).

Omul european contemporan este sătul de conflicte, violență și războaie. Omul modernității occidentale dorește înlocuirea exteriorului răvășit cu pacea interioară, este potrivnic unei religiozități legaliste, a unei religiozități bazate exclusiv pe intelect, fapt pentru care refuză ezoterismele de sorginte orientală, refuză, în același timp și în egală măsură, pietismul occidental și psihologismul individual. Dar ce pune în loc?

5. Concluzii

Renașterea filocalică din secolul XVIII avea să puncteze definitiv poziția credincioșilor creștini față de război, în general, și față de cel nevăzut, în special. Lecție de antropologie perfect inspirată de Sfânta Scriptură și completată desăvârșit prin viața ascetico-mistică oferită ca dar revelat de Dumnezeu, viața niptică era răspunsul cel mai corect dat unei societăți conflictuale din acea vreme, marcată de războaiele dintre marile puteri imperiale, la care se adaugă lupta popoarelor pentru identitatea națională, culturală și religioasă.

Liniștea interioară a ființei umane unită prin Fiul lui Dumnezeu făcut Om în mod haric cu Sfânta Treime, în Biserică și prin Sfintele Taine, este fermentul păcii întregii lumi, ferment în care au crezut cu tărie sfinții athoniți ai secolului XVIII, cei de azi și orice creștin care dorește restaurarea lumii pacifiste pornind de la restaurarea propriei sale firi robite de stricăciune, păcat și moarte.

Bibliografie:

- CHRISTODOULOU, Georgia, *L'intellectualité orthodoxe turcophone et son rôle précurseur à la Renaissance de la Philocalie au XVIIIe siècle*, Konștan-tinove listy 10 / 1 (2017).
- DUMITRESCU, Sorin, *7 dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu*, Editura Anastasia, București, (fără an).
- *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăța, lumina și desăvârși*, vol. 1, trad. din grecește Prot. starv. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică Andreiană, Sibiu 1947, Institutul de Arte Grafice Dacia Traiana, 401 pagini.
- GRIGORIE DE NAZIANZ, Sfântul, *Cuvinte de pace*, trad. Călin Popescu, Editura Sophia, București, 2025.

- ✦ <https://ia801603.us.archive.org/14/items/SfantulNicodimAghioritul-RazboiulNevazut/sfc3a2ntul-nicodim-aghioritul-razboiul-nevazut.pdf>, accesat la 15. 10. 2025, ora 12.
- ✦ ICĂ, Ioan I. jr., *O dezbatere crucială despre tradiția ortodoxă în Imperiul Otoman (1750-1821), în istorie și actualitate*, în vol. *Atanasie din Paros și Nicodim Aghioritul. Apologii și Mărturisiri de credință. Tradiția ortodoxă și sensurile ei în controversa „colivelor”*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2012.
- ✦ ICĂ, Ioan I. jr., *Un surprinzător diptic mariologic nicomidian – geneza, redescoperirea și semnificațiile unei suite de mistagogii*, în vol. *Sfântul Nicodim Aghioritul, Maica Domnului și Intrările ei în Templu în tâlcuiri mistagogice. Cuvinte și poeme*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2022.
- ✦ IOAN GURĂ DE AUR, *Sfântul, Omilii la Matei, Omilia LIX*, trad. Dumitru Fecioru, colecția *Părinți și Scriitori Bisericești (în continuare, PSB)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (în continuare EIBMBOR), București 1994.
- ✦ *Învățătura celor Doisprezece Apostoli*, trad. Dumitru Fecioru, PSB, EIBMBOR, București, 1979.
- ✦ MIHĂLCESCU, Irineu, *Teologia luptătoare*, Ediția II-a, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994.
- ✦ NICODIM Aghioritul, Sfântul, *Carte foarte folosite de suflet despre Împărtășirea continuă cu preacuratele lui Hristos Taine*, în vol. *Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controverse. Mărturiile Tradiției*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2006.
- ✦ NICODIM Aghioritul, Sfântul, *Hristoitia*, trad. monahii Iona și Antonie de la Sfântul Munte Athos, București, 1937.
- ✦ PETRÀ, Basilio, *La fede contemplativa e il successo della „Filocalia” in Occidente di Christos Yannaras. Premessa del traduttore*, https://www.academia.edu/73672096/Christos_Yannaras.
- ✦ STĂNILOAE, Dumitru, *Asceza creștină și raportul ei cu mistica*, în vol. *Ascetica și mistica creștină sau teologia vieții spirituale*, Casa Cărții de Știință, București, 1993.